

Minnen från beredskapstiden, 1939-1945

“På grund av anbefalld försvarsåtgärd beordras ni att efter mottagande av denna order begiva Eder till....” Så ungefär löd innehållet i det brådskande budskap mobiliseringsofficeren vid Kungliga Dalregementet sände ut någon av de första dagarna i december 1939 till dem som i militärt avseende tillhörde I 13 i Falun.

Det här är en sammanställning av anteckningar med början 8 december 1939 och avslut någon gång i juni 1945. Militära beredskapen började den 8 december 1939 med partiell mobilisering. Trots att full mobilisering inte rådde, låg det ändå oro i luften, även för skogsarbetarna i de lugna dalaskogarna. Stora affischer kom upp ute i byarna med uppmaning att vissa årsklasser skulle infinna sig i Falun. För oss andra gällde att bege sig till respektive förband. Det var en orolig stämning vid Mora järnvägsstation. Så kom vi till Falun, utrustningsplats “Seminariet”. Utrustningen gick efter omständigheterna bra, med så mycket folk, halm på golvet och dammigt som bara den. Redan den 12 december hade en trupp växt fram som nu skulle stiga på ett tåg mot okänt mål.

Luciamorgonen befann vi oss på Bollnäs järnvägsstation, där lottor i långa pålsar (det var 25 minusgrader) serverade varma drycker. Färden fortsatte norrut. När vi hade åkt ytterligare en natt och nästan en dag började jag undra hur långt det var till Bodén. Med den fart som tåget höll blev man fundersam. Emellertid, en kväll anlände vi till Bodéns station, och där var rena krigsstämningen. Men det bjöds på mat, ärter var det visst. Färden fortsatte. Vi anlände till Morjärv en kväll, efter 50 timmars resa i godsfinckor, med halm på golven och utan toalett. Behövde någon uträta sina behov, var det bara att dra upp vagnens dörr, knäppa upp byxorna, sticka ut baken

medan en man höll fast så man inte ramlade ut. Att en och annan banvaktsstuga passerades vid en dylik manöver, det brydde ingen sig om.

Urlastning kommenderades. Vi hade också hästar, men jag var glad åt att inte behöva ha hand om någon sådan. Jag blev tilldelad ett par skidor. Men, vart skulle vi? Efter ishala vägar började nu en marsch som kom att gå till historien som "dödsmarschen från Morjärv". Vi åkte skidor hela natten. Tack vare att jag var skogsarbetare hade jag kondition, så jag kom bland de första fram till målet, som hette Orrträsk. Det var morgon, och vi blev invinkade till en gård där man bjöd på varm mjölk. Kamraterna kom sedan drällande under hela dagen, efter en skidtur på 4-5 mil. Det ordnades sedan en förläggning i en bondgård, där vi stannade över julen.

Mellan jul och nyår blev vi förflyttade till Kukkasjärvi, något närmare finska gränsen. Där kunde vi höra artilleri från Finland. Vi bodde i en stor skola där nästan hela kompaniet rymdes. Detta var 6:e kompaniet, som också

Gunnar Påhls. 1935

kallades Orsa kompani. Tiden gick, med övningar , då vi låg i tält. Det var kallt varenda dag, - en dag drygt 40 minusgrader. I mitten av mars fick vi permission i omgångar för att åka hem. Också det var en resa som sent skall glömmas. Återresan var bland det värsta jag varit med om. När jag i Bollnäs kom på det tåg som kom från Stockholm-Uppsala, var 75 % stupfulla, det var slagsmål, spyor och bråk.

Den 1 april blev jag och 20 andra skogsarbetare hemförlovade för att hugga timmer, men det blev inte långvarigt. Den 9 april gick tyskarna in i Norge. Nya inkallelser kom och lördagen den 13 april åkte jag återigen till Falun, också då till "Seminarier" för ny utrustning. Efter några dagar antrade vi så ett tåg, även nu mot okänt mål. Det gick mot Storvik. Norrut igen! tänkte vi. Men nej, det växlade in på ett nytt spår, nu mot Krylbo, sedan mot Örebro och till Kil, där vi väntade i fem timmar, för att slutligen stanna i Torsby. Då hade vi åkt i nästan två dygn och ändå var jag bara 16 mil hemifrån.

Sedan marscherade vi till Östmark. Flera intermezzon inträffade under den marschen. Vår kapten var känd för sitt häftiga humör. I en kurva mötte vi en buss. Kaptenen red först på sin häst, som stegrade sig. Kaptenen drog sin revolver, kommenderade oss att ladda med fem skarpa skott, bajonett på och att ställa oss på linje över vägen. Sedan kommenderade han ut alla resande i bussen och frågade om det fanns några tyskar med. - O nej, det är bara värmlänningar i bussen!! Åååå, sade kaptenen, skrattade och förklarade, att så ska dom tas, pojkar, ha, ha, ha. Under marschen bjöds vi på saft i bondgårdar efter vägen. Folk var så glada att det kom militärer till trakten. Väl framme i Östmark började vi gräva skyttegravar. Vi var ganska nära kriget och kunde höra smällar och dån från andra sidan gränsen mot Norge. Vi såg också tyska bombplan som flög över svenskt område och som besköts av svenskt luftvärn. Vi hade vakthållning och vägspärrar över stora vägen från Norge, varifrån det kom många flyktingar. En natt kom en bil som inte ville stanna, men jag måste ju stoppa den. I bilens baksäte låg en kvinna som skulle till Torsby BB.

Tiden gick, det blev vår och avlösning i Östmark. I 3 från Örebro kom, och vi blev förflyttade till Limesforsen i västra Dalarna. Hela bataljonen, närmare 80 personer, förflyttades med bussar. I Limesforsen beslagtogs vi alla båtar i Västerdalälven, i händelse av krig, men de kom ju aldrig till användning. I början av juli fick vi åka hem. Eftersom kriget inte var slut hade vi att ta med all utrustning hem.

Nästa år, 1941, var det dags igen. I maj kom order för nästa "fälttåg", då vi for till Torgåsmon i Lima på 2 ½ månad. Det var ganska lugnt vid fronterna, vackert väder, fina flickor och bra mat. Sedan kom 1942, då vi ånyo hamnade i Värmland och Torsby. Vi låg vid en plats som heter

Svenneby, men blev inte kvar där så länge. Femton man, däribland jag, fick order om att fara till Ekshärad för att hugga kolved, eftersom det var vedbrist i landet. Med oss hade vi en kock, vi stannade där hela juni månad, och vi hade roligt. Lönen var 58 öre/res plus 1:50 om dagen från kronan. Då skulle vi betala 4:50 om dagen för kläder och redskap, och det gick bra. På midsommaren smet vi hem. Vi beställde en lastbil som körde oss över skogarna till Vansbro. Bilar fick inte åka ur länet under krigstid, så vi åkte på natten. Från Vansbro tog vi första tåg hem, stannade hemma en natt, och sedan var det samma procedur tillbaka.

1943 kom med en stor manöver i södra Dalarna, den 20 mars - 20 april med blåsigt och torrt väder hela tiden. Fram mot hösten var det åter dags för Värmland, denna gång Arvika, där vi låg i tält i fem veckor. Där var helt lugnt, och vi fick åka hem igen. Nästa gång hade det hunnit bli oktober 1944, återigen blev det Värmland, kanske för sista gången. Vi lastade ur i Oleby några kilometer från Torsby. Sedan vidtog en marsch på ishala vägar, längre än vi kunde ana. Målet var nämligen Norra Finnskoga. Dit var det 15 mil. Det tog tre dagar, och jag tillhörde en s k polispatrull som gick sist för att kontrollera att ingen blev efter. Den sista milen fick vi turligt nog åka lastbil.

*Kukasjärvi 1940. Pähls Gunnar
mitten*

Byn där vi bodde heter Tallbacken, och ligger några kilometer väster om kyrkbyn. Där firade vi julen 1944 och nyåret 1945, och vi hade mycket trevligt. Jag var kusk och körde ved hela dagarna. De enda tider jag behövde passa var mattiderna. En dag i veckan åkte vi till Kärrbackstrand och hämtade proviant till hela kompaniet. Dit var det två mil, vi hade många hästar, hela dagen gick åt och vi hade bara roligt.

Trettondagen var jag hem till Ryssa på permission. Det var dåliga förbindelser, så vi måste ta taxi ända till Malung, en sträcka på 20 mil som kostade 20 kronor per man. Sedan tog vi tåget från Malung till Vika. Och återresan blev förstås lika kostsam.

Tiden gick och kriget började ta en annan vändning. Vi anade att allt snart skulle vara över. Det blev hemresa, och eftersom jag var kusk tog resan lång tid, men hästen var snäll. I Oleby, där ilastning skedde, övernattade jag i samma finka som hästarna. Det gick alldeles utmärkt, under förutsättning att dom fick hö och vatten i rättan tid, annars var dom kinkiga. Det blev mycket fuktigt i hästfinkorna, så kuskarnas pälsar var dyblöta vid framkomsten till Falun, sent en kväll i januari 1945. Våra hästar var inlånade bondhästar, och kronan skulle nu lämna tillbaka dem till sina rätta ägare, vilka blev lika glada som hästarna över återseendet.

Så fick vi då återvända hem. Det var i mitten av februari, och jag kom som vanligt utan pengar. Men, en Vika-gubbe hade frågat efter mig. Han behövde en timmerhuggare till Amberg och jag for dit. Just då försiggick en stor manöver där, och det vimlade av militärer överallt, i vildaste skogen liksom i bygden. En kväll kom militärer in i stugan och bad att få övernatta, vilket de fick. Senare kom också ett högre befäl in, till min fasa en som kände igen mig. Var har jag sett dig förr? Jo, det var i Falun alldeles nyligen. Det var vår kompanichef, och jag berättade att jag varit på förrådet de sista två veckorna under min tjänstgöring. Han undrade om allt hade stämt vid inlämningen, vilket jag bekräftade, trots att jag satt med ett par byxor som jag knyckt på förrådet. Då var jag skraj, men det var så skumt i stugan och jag vågade inte resa mig upp. Inte nog med det. Jag hade också vakuomtorkad soppa som jag kokat så det doftade, men han trodde nog att våra gästande militärer haft den med sig.

Senare på våren började kriget avmattas, och i maj kapitulerade Tyskland. Norge och Danmark blev fria, en lättnad för alla som haft beröring med kriget. Senare blev det två repövningar, en 1952 och en 1958, en månad vår och vinter. Efter detta har jag inte varit ute. Med rekryten inräknad, möte 1936 och kriget 1939 då jag var 25 år fyllda, och fram till sista repmötet 1958, då jag var 44, blev det alltså nära 20 år totalt. Det blev många år i det militära.

Gunnar Påhls 469 59134